

Nietzsche: Mimo dobro a zlo

O PŘEDSUDECÍCH FILOSOFŮ

13

Fyziologové by si měli rozmyslet, zda je vhodné spatřovat v sebezáchovném pudu kardinální pud organické bytosti. Vše živé chce především projevit svou sílu - život sám je vůlí k moci : sebezáchova je toho jen jedním z nepřímých a nejobvyklejších důsledků. - Zkrátka, zde jako všude jinde, pozor na nadbytečné teleologické principy ! - jakým je i sebezáchovný pud (vděčíme zaň Spinozově nedůslednosti). Tak totiž káže metoda, jež ze své podstaty musí s principy šetřit.

16

Stále ještě najdeme bezelstné sebezpozorovatele, kteří věří, že existují "bezprostřední jistoty", například "myslím", nebo - což byla Schopenhauerova pověra - "chci" : jako by se tu poznání nabízel jeho předmět ve vší čistotě a nahotě, jako "věc o sobě", a ani ze strany subjektu, ani ze strany objektu by nedocházelo k žádnému falšování. Budu však třeba stokrát opakovat, že "bezprostřední jistota" právě tak jako "absolutní poznání" a "věc o sobě" obsahují *contradictio in adiecto* : měli bychom se konečně vymanit z osidel slov ! Ať si lid věří, že poznání může být dokonalá znalost, avšak filosof si musí říci : "Rozložím-li proces, jenž je vyjádřen ve větě ‚myslím‘, dostanu řadu opovážlivých tvrzení, jež zdůvodnit je těžké, ba snad nemožné - například, že jsem to já, kdo myslí, že to vůbec musí být nějaké něco, jež myslí, že myšlení je činnost a působení nějaké bytosti, která je myšlena jako příčina, že ‚já‘ existuje, a konečně, že už je pevně určeno, co se označuje myšlením - že vím, co myšlení je. Neboť kdybych se byl o tom nerozhodl již sám u sebe, podle čeho bych měl změřit, že to, co se právě děje, není snad ‚chtění‘ nebo ‚cítění‘ ? Dosti již ; ono ‚myslím‘ předpokládá, že svůj okamžitý stav srovnávám s jinými stavy, jež u sebe znám, abych tak zjistil, čím je : kvůli tomuto zpětnému vztahování k jinému ‚vědění‘ pro mě v žádném případě není žádnou bezprostřední ‚jistotou‘". - Místo oné "bezprostřední jistoty", v níž lid v daném případě snad věří, dostává tak filosof do ruky řadu metafyzických otázek, vskutku pravých otázek intelektuálního svědomí, jež znějí : "Odkud beru pojem myšlení ? Proč věřím v příčinu a následek ? Co mi dává právo mluvit o nějakém ‚já‘, dokonce o ‚já‘ jako příčině, a konečně ještě i o ‚já‘ jako příčině myšlení ?" Kdo si s odvoláním na jakousi intuici poznání troufá tyto metafyzické otázky okamžitě zodpovědět, jako například ten, kdo praví : "Myslím, a vím, že alespoň toto je pravdivé, skutečné, jisté," ten se dnes u filosofa setká s úsměvem a dvěma otazníky. "Milý pane," odvětlí mu možná filosof, "je nepravděpodobné, že byste se nemýlil : ale k čemu také vůbec pravda ?" –

17

Pokud jde o pověru logiků : chci neúnavně a stále znovu zdůrazňovat jeden drobný stručný fakt, který tito pověřivci neradi přiznávají - totiž že myšlenka přichází, když chce "ona", a ne když chci "já" ; takže je falšováním faktického stavu věci, řekne-li se : subjekt "já" je podmínkou predikátu "myslím". Ono myslí : že je však "ono" právě tím starým slavným "já", je mírně řečeno pouhá domněnka, tvrzení, především tedy žádná "bezprostřední jistota". Nakonec je i tímto "ono myslí" řečeno příliš : už samo "ono" obsahuje výklad procesu a nepatří k procesu samému. Postupujeme zde podle gramatické

zvyklosti : "Myšlení je činnost, ke každé činnosti patří někdo, kdo je činný, a proto -" Přibližně podle téhož schématu hledala starší atomistika k "síle", která působí, ještě onen kousek matérie, v níž síla sedí, z jejíhož nitra působí, totiž atom ; přísnější myslitelé se konečně naučili vyjít bez tohoto "zbytku země", a snad si jednoho dne zvykneme vyjít i v logice bez onoho malého "ono" (v němž se rozplynulo poctivé staré Já).